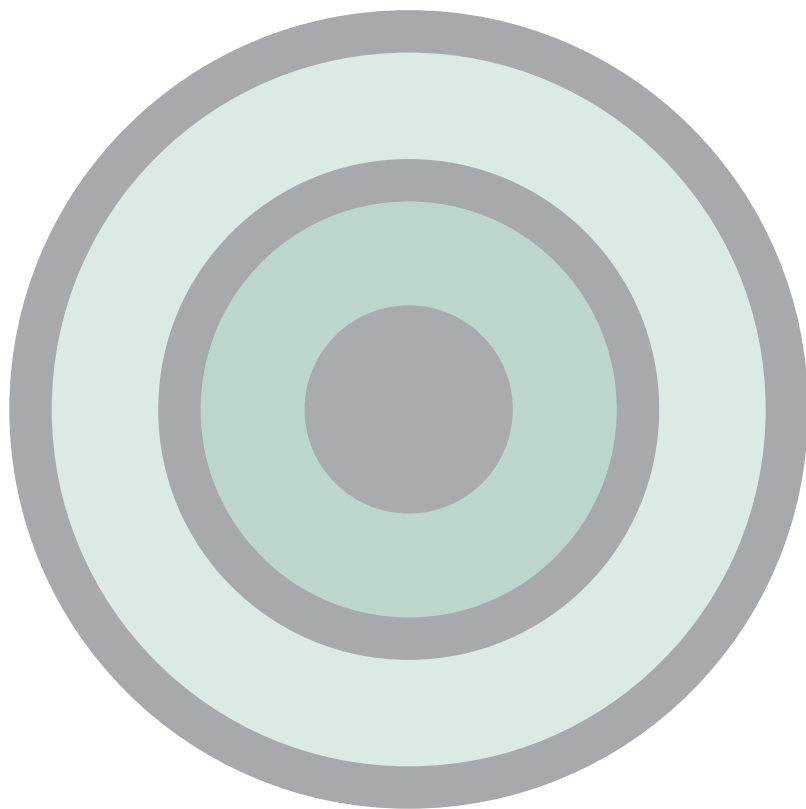


ANALYSERAR

2007:12



Vägen tillbaka

– en beskrivande studie av flödet
ut från sjuk- och aktivitetsersättning



Försäkringskassan

Utgivare	Försäkringsdivisionen Enheten för utvärdering
Upplysningar	Ann-Christin Jans 08-786 96 17 ann-christin.jans@forsakringskassan.se
Beställning	E-post: forlag@forsakringskassan.se Internet: www.forsakringskassan.se
Tryck	Edita, 2007

Förord

Antalet individer som står utanför arbetsmarknaden till följd av att de beviljats sjuk- och aktivitetsersättning uppgår i dag till mer än 550 000 individer. Att så många individer är beroende av samhällets stöd för sin försörjning medför stora påfrestningar för samhällsekonomin och för enskilda i form av försämrad livskvalitet och privatekonomi.

I den här rapporten undersöks dels omfattningen på utflödet från sjuk- och aktivitetsersättning till arbetsmarknaden, dels vad som kännetecknar de individer som återvänt till arbetsmarknaden för att arbeta eller söka arbete. Rapporten är beskrivande och omfattar individer med sjuk- och aktivitetsersättning under perioden 1995–2005.

Rapporten har författats av Ann-Christin Jans.

Annika Sundén
Chef för enheten för utvärdering

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	7
Syfte	9
Datamaterial och definitioner	10
Antalet individer med sjuk- och aktivitetsersättning	12
Det totala utflödets sammansättning	14
Utflödet som andel av det totala antalet individer med SA	17
Vad utmärker de som återvänder till arbetskraften	20
Alder.....	20
Diagnos	21
Tid i sjuk- och aktivitetsersättning.....	23
Omfattning på sjuk- och aktivitetsersättning	24
Utbildningens betydelse	26
Inrikes- och utrikesfödda.....	28
Civilstånd.....	30
Diskussion och avslutande kommentarer	32
Bilaga 1	34
Bilaga 2	36
Bilaga 3	42

Sammanfattning

Individer med sjuk- och aktivitetsersättning (SA) utgör en stor del av dem som lämnar arbetslivet i förtid. Få av dem som beviljas förmånen återvänder till arbetskraften. De senaste åren har antalet individer med SA ökat kraftigt, från drygt 400 000 år 2000 till drygt 550 000 år 2006. Ökningen förklaras av att allt fler och allt yngre individer har beviljats SA samtidigt som utflödet från SA har varit litet. Att så många individer är beroende av samhällets stöd för sin försörjning medför påfrestningar för både samhällsekonomin och enskilda individer. Medan fortsatt höga samhällskostnader riskerar att undergräva den allmänna försäkringens legitimitet medför ett liv med SA för den enskilda individen att både livskvalitet och privatekonomi försämras. Att öka antalet individer som kan återgå till arbete är därför viktigt såväl för enskilda individer som ur samhällets synvinkel.

Kunskapen om i vilken grad individer återvänt till arbetslivet efter att de beviljats SA, likväl som kunskapen om vad som kännetecknar de individer som trots allt återvänt är för närvarande liten. I den här rapporten, som i huvudsak är beskrivande, undersöks dels omfattningen på utflödet från SA till arbetsmarknaden, dels vad som kännetecknar de individer som återvänt till arbetsmarknaden. Den period som studeras omfattar åren från 1995 till och med år 2005.

Av rapporten framgår att det är mycket få individer som återvänder till arbetsmarknaden för att arbeta eller söka arbete. Majoriteten har kvar förmånen fram tills att de pensioneras eller avlider. Av det totala beståndet av individer med SA är det mindre än en procent som årligen återvänder till arbetsmarknaden. Andelen har dock ökat kraftigt under 2004 och 2005.

De individer som återvänder till arbetsmarknaden skiljer sig i flera avseenden från de individer som har SA. Av rapporten framgår att kvinnor och män med psykiska diagnoser, i första hand med olika former av depressioner och med neurotiska syndrom såsom ångestsyndrom, anpassningsstörningar och reaktioner på svår stress, återvänder till arbetsmarknaden i högre grad än de som beviljats SA till följd av övriga sjukdomar. I förhållande till det totala antalet individer med SA var de individer som återvände till arbetsmarknaden förhållandevis unga, i medeltal drygt 40 år. Det kan jämföras med medelåldern för det totala antalet individer med SA som var knappt 55 år. De som återvände till arbetsmarknaden hade också haft SA under en betydligt kortare tidsperiod än de individer som fortsatte med förmånen. Individer med partiell omfattning på SA återvände till arbetsmarknaden i betydligt högre omfattning än de kvinnor och

män som hade SA med full omfattning. De hade även betydligt högre utbildningsnivå. Utbildningsnivån bland de kvinnor och män som återvänt till arbetsmarknaden är hög, och i synnerhet bland kvinnor. Slutligen återvände individer födda i Sverige i större utsträckning till arbetsmarknaden än individer födda utanför Sverige.

Bakgrund

Antalet individer som står utanför arbetskraften och som av olika skäl inte deltar i arbetslivet har ökat under en lång rad av år. Allt fler individer lämnar arbetslivet i förtid genom långa sjukskrivningar, sjuk- och aktivitetsersättning (SA)¹ och tidigarelagd pension. Samtidigt har den högre utbildningens expansion medfört att yngre gör sin debut på arbetsmarknaden allt högre upp i åldrarna. Sammantaget utgör det här, tillsammans med att vi lever allt längre, att allt färre ska försörja allt fler som står utanför arbetskraften.

Individer med sjuk- och aktivitetsersättning utgör en stor del av dem som lämnat arbetslivet i förtid och få av dem som beviljats förmånen återvänder till arbetskraften. Under de senaste tio åren har antalet individer som har SA, på hel eller deltid, ökat kraftigt från drygt 400 000 individer år 1995 till omkring 550 000 individer i början av år 2006. Att antalet individer med SA ökat så kraftigt under tidsperioden förklaras dels av att inflödet till SA varit omfattande, dels av att SA beviljats till allt yngre individer och dels av att antalet individer som lämnat SA varit litet.

Att så många individer är beroende av samhällets stöd för sin försörjning medför stora påfrestningar för såväl samhällsekonomin som för enskilda individer. Fortsatt höga samhällskostnader riskerar att undergräva den allmänna försäkringens legitimitet samtidigt som ett liv med SA medför både försämrad livskvalitet och privatekonomi.²

Att öka antalet individer som kan återgå till arbete är därmed viktigt såväl för enskilda individer som ur samhällets synvinkel. För att stimulera individer med SA att pröva på att arbeta infördes därför år 2000 vilande SA (förtidspension). Vilande SA innebär att individer med SA kan pröva att arbeta på hel- eller deltid under maximalt två år utan att de förlorar rätten till förmånen. Under de tre första månaderna med vilande SA får individen utöver lönen även behålla sin vanliga ersättning från SA. Hitintills är det få individer som utnyttjat den möjlighet som vilande SA ger. I början av 2007 var det knappt 4 000 individer som hade vilande SA på hel- eller deltid.

¹ Sjuk- och aktivitetsersättningar motsvarades före år 2003 av förtidspension och sjukbidrag. Sjuk- och aktivitetsersättning/förtidspension förkortas fortsättningsvis SA.

² Se Samtal om socialförsäkring nr 6.

Att ändra synen på SA och att få fler att återvända till arbetskraften var också ett av skälen till att förtidspensionssystemet reformerades 2003. För att markera detta ändrades terminologin från förtidspension till sjuk- och aktivitetsersättning och den nya ersättningen blev en del i sjukförsäkringen, i motsats till förtidspensionen som varit en del av pensionssystemet. Att beviljas ersättning vid långvarig arbetsoförmåga skulle inte längre ses som ett slutgiltigt tillstånd med permanent ersättning fram till pensionen.

Mot bakgrund av de senaste årens utveckling framstår det därför som synnerligen angeläget att öka möjligheterna för individer med SA att återvända till arbetskraften. Kunskapen om i vilken grad individer återvänder till ett aktivt arbetsliv efter att de har beviljats SA, likväl som kunskapen om vad som kännetecknar dessa individer är för närvarande liten.

I den här rapporten undersöks dels i vilken omfattning individer lämnat³ SA för att söka sig ut på arbetsmarknaden,⁴ dels vad som kännetecknar de individer som har störst möjlighet att söka sig ut till arbetsmarknaden. Rapporten är i huvudsak beskrivande och kommer senare att följas upp av ytterligare en rapport som kommer att innehålla en mer fullödigare analys av hur risken (möjligheten) att individen lämnar SA påverkas av tiden med förmånen och av olika individspecifika faktorer som ålder, utbildning, födelseland, diagnos m.m.

³ Individer med SA kan inte lämna förmånen för att arbeta eller söka arbete utan att först ansöka hos Försäkringskassan om att deras SA ska upphöra. Alternativt kan de ansöka om vilande SA för att pröva på att arbeta och därefter ansöka om att deras SA ska upphöra. Individer med tidsbegränsad SA kan naturligtvis avstå från att ansöka om en ny period med SA. När det i texten står att individer har lämnat SA för att återvända till arbetsmarknaden är det något av dessa alternativ som avses.

⁴ Med arbetsmarknaden åsyftas här att individerna antingen arbetar eller registreras som arbetsökande efter att deras SA upphört.

Syfte

Syftet med den här delrapporten är att tillföra ny kunskap om dels *i vilken grad* individer med SA återvänder till arbetslivet, dels att tillföra ny kunskap om *vad som kännetecknar* de individer som varit mest/minst benägna att återvända till arbetslivet efter att de beviljats SA. I rapporten studeras utflödet från SA, individer vilkas SA *helt* har upphört.

Här är således inte syftet att undersöka i vilken grad individers SA har upphört till vissa delar. Individer kan beviljas SA med hel omfattning och med partiell omfattning (numera med 25 %, 50 % och 75 % omfattning) och för många av de individer som har SA ändras omfattningen under tiden med SA. Omfattningen på SA kan således både minska och öka under den tid som individen har SA. Om en individ går från SA med full omfattning till SA med partiell omfattning, t.ex. övergår från att ha SA med 100 % omfattning till att ha SA med 50 % bör även det tolkas som en framgångsfaktor, i synnerhet om individen börjar arbeta eller söker nytt arbete under den resterande tid som inte omfattas av SA. Att förändringar i omfattningen på SA inte ingår i rapporten är en brist och innebär sannolikt att utflödet till arbetsmarknaden underskattas. Att studera förändringar i omfattningen på SA och i vilken grad det leder till ett ökat utflöde till arbetsmarknaden rör dock delvis andra frågeställningar och kommer att beröras i en senare rapport.

Datamaterial och definitioner

De uppgifter som här presenteras om antalet individer med SA, de som tillkommer och de som lämnar SA härrör från Försäkringskassans datalager STORE och är baserade på information om ordinarie månadsutbetalningar. Utflödet definieras av att individens månadsutbetalningar upphör och i de fall individen åter får ersättning från Försäkringskassan ska uppehållet i utbetalningarna ha varat under period av minst tre månader. För att spegla individers sammanhängande perioder med SA på ett rättvisande sätt har uppgifterna i STORE bearbetats.⁵

För att undersöka vad som hänt efter det att individerna har lämnat SA har data från Försäkringskassan matchats med LISA-databasen vid Statistiska centralbyrån och med Arbetsmarknadsstyrelsens register för arbetssökande, HÄNDEL-databasen. Matchning av data från olika myndigheter är en förutsättning för att kunna undersöka i vilken grad individer återvänt till arbetsmarknaden efter att deras SA har upphört.

I sin slutgiltiga form innehåller datamaterialet uppgifter om samtliga individer med SA och vad som hänt med dem som lämnat SA för perioden 1995 till 2005. Att det inte är möjligt att gå längre fram i tiden, beror på eftersläpningar i inkomststatistiken. Uppgifter från inkomststatistiken krävs för att kunna avgöra huruvida de individer som lämnat SA gjort det för att arbeta, studera eller för att helt eller delvis försörja sig på bidrag i form av socialbidrag och eventuellt även bostadsbidrag. Information från Försäkringskassan om SA och sjukskrivningar

⁵ Utbetalning till individer med SA sker även retroaktivt. Beroende på behovet att snabbt kunna leverera aktuell statistik saknas information i STORE om retroaktiva månadsutbetalningar. Vid analys av flöden till och från beståndet av individer med SA är det individernas sammanhängande perioder med SA som är av intresse. Att retroaktiva månadsutbetalningar har exkluderats i STORE medför att individer får uppehåll i sina månadsutbetalningar som endast existerar i data. För att kunna följa individer som har SA kontinuerligt över tiden har därför STORE tillförts information om retroaktiva utbetalningar samt bearbetas för att återspegla individernas verkliga tid med SA så långt som det är möjligt. (För vidare information om datamaterialet och de bearbetningar som skett se Bilaga 1.) För att hantera de uppehåll i månadsutbetalningar som efter detta fortfarande kvarstod har ytterligare bearbetningar gjorts, se Bilaga 1. Det datamaterial som används här speglar individernas sammanhängande perioder med SA på ett mer rättvisande sätt än den officiella statistiken, men de ovan nämnda korrigeringarna medför även med automatik att uppgifterna som presenteras för antalet individer med SA skiljer sig från uppgifterna i den officiella statistiken (STORE).

likväl som uppgifter för arbetssökande från Arbetsmarknadsstyrelsen finns dock för en längre period och sträcker sig fram till början av år 2007.

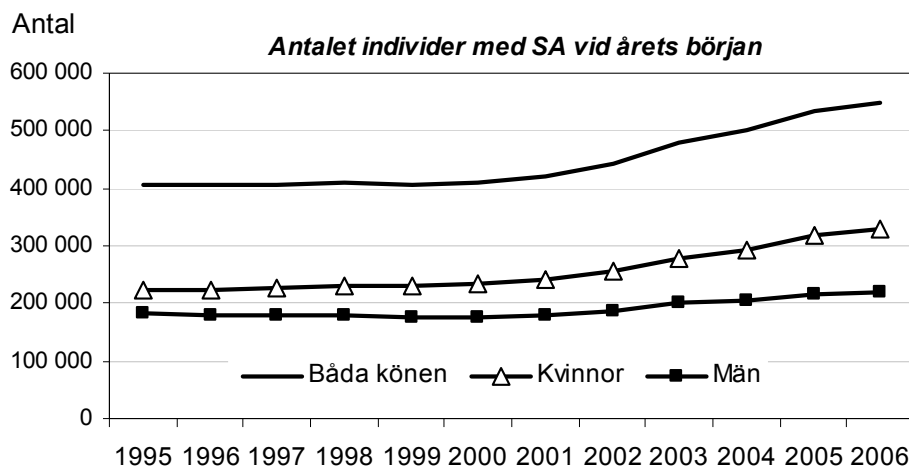
Datamaterialet gör det möjligt att följa individer över tiden och att undersöka hur en mängd olika faktorer ökar/minskar individers möjligheter att återvända till arbetslivet. I materialet finns information om när i tiden individernas SA påbörjades och avslutades, omfattningen på SA, förändringar i omfattning, utbetald ersättning samt detaljerad information om individernas tidigare och nuvarande erfarenhet av sjukskrivningar och arbetslöshet. Utöver detta har data kompletterats med uppgifter om diagnos vid beviljandet av SA.

De faktorer som i första hand analyseras är storleken på utflödet från SA, hur utflödet har varierat under perioden samt i vilken grad individers tid med SA, omfattning på SA, sjukdomsdiagnos, ålder, kön, utbildningsnivå och födelse-land (gruppering) har påverkat utflödet från SA till arbetsmarknaden.

Antalet individer med sjuk- och aktivitetsersättning

Antalet individer med sjuk- och aktivitetsersättning (SA) låg på en relativt stabil nivå under andra halvan av 1990-talet och uppgick till drygt 400 000 individer. I början av 2000-talet ökade antalet kraftigt och i början av år 2006 uppgick antalet individer med SA till knappt 550 000 individer, se diagram 1. Av diagrammet framgår att det är fler kvinnor än män som har SA. Andelen kvinnor med SA har dessutom ökat under perioden, från 55,3 procent i början av år 1995 till knappt 60 procent år i början av år 2006.

Diagram 1 Antalet individer med sjuk- och aktivitetsersättning vid början av årets ingång i åldern 16–64 år



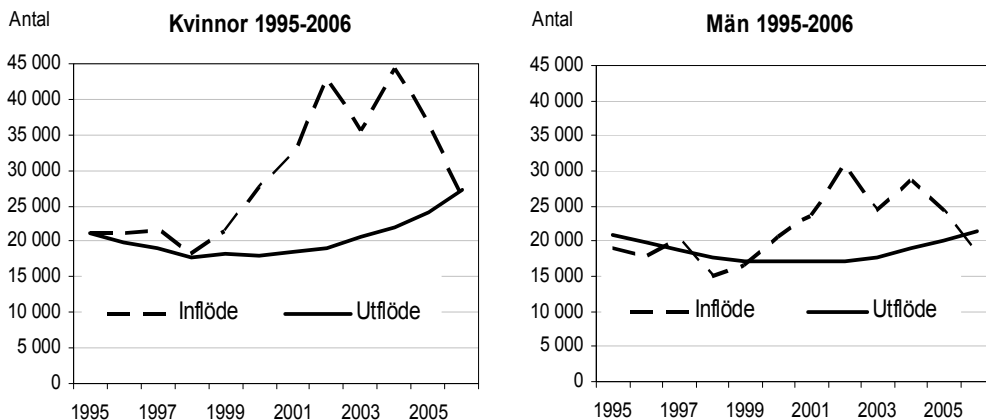
Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS

Den kraftiga ökningen av antalet individer med SA mellan åren 2000 och 2005 beror framför allt på att inflödet till SA ökade. Som framgår av diagram 2 har inflödet varierat kraftigt och i betydligt större utsträckning än det totala utflödet från SA⁶. Det totala utflödet har uppvisat ett mer stabilt mönster. Antalsmässigt minskade utflödet under andra halvan av 1990-talet men har sedan år 2001 ökat

⁶ För underlag till diagram 1 och diagram 2 se Bilaga 2 tabell B1.

sakta, men från en mycket låg nivå. År 2006 var antalet individer som lämnade SA större än antalet individer som flödade in vilket medförde att beståndet (antalet individer med SA) minskade.

Diagram 2 Inflödet till och utflödet från sjuk- och aktivitetsersättning för kvinnor och män i åldern 16–64 år. 1995–2005



Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MIDAS

Det totala utflödets sammansättning

Utflödet från SA består av olika grupper av individer som lämnat SA beroende på att de ålderspensionerats, avlidit, börjat arbeta, registrerats som arbetssökande, studerar eller försörjer sig helt eller delvis på socialbidrag och bostadsbidrag. De individer som inte gick att hänföra till någon av dessa grupper återfinns i kategorin övrigt.⁷

Den huvudsakliga anledningen till att individer lämnade SA under den studerade perioden var att de pensionerades. Sett över hela perioden från 1995 till 2005 har andelen kvinnor och män i det totala utflödet som pensionerats uppgått till drygt 73 procent för kvinnor och till cirka 80 procent för män. Bland individer med SA är dödligheten högre än i övriga befolkningen, och den är högre för män än för kvinnor. En stor andel av utflödet beror på att individer avlider. Andelen avlidna under perioden uppgick till drygt 11 procent för kvinnor och till 19 procent för män. Sett över hela perioden 1995–2005 har dock andelen individer som lämnat SA beroende på att de fått ålderspension eller avlidit minskat från ungefär 91 procent av utflödet år 1995 till 85 procent av utflödet år 2005. Att andelen har minskat, även om den fortfarande ligger på en mycket hög nivå, indikerar att andra skäl gradvis har kommit att få en allt större betydelse till varför individers SA upphör.

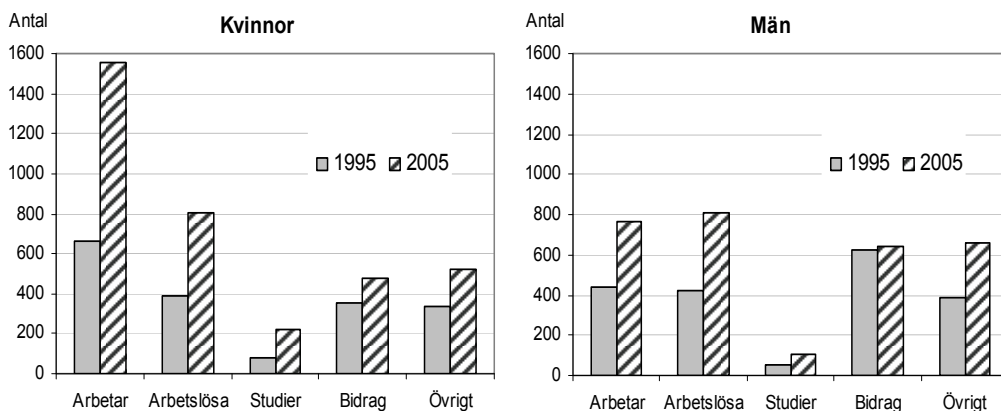
⁷ Se Bilaga 2 tabell B2 för utflödets komponenter i absoluta tal och tabell B3 för den procentuella sammansättningen i det totala utflödet för kvinnor och män i åldern 16–64 år.

Till dem som börjat arbeta efter att deras SA upphört har här räknats de individer som hade en årslöneinkomst som översteg minst två basbelopp.⁸ Andelen av det totala utflödet som lämnat SA för att arbeta är liten, men har ökat och i synnerhet under 2004 och 2005. Sett över hela perioden har andelen mer än fördubbats, från 3,1 procent för kvinnor och från 2,1 procent för män år 1995 till 6,4 procent respektive 3,8 procent år 2005. Ökningen har varit större för kvinnor än för män. I absoluta tal motsvarades det av en ökning från 662 kvinnor respektive 438 män år 1995 till 1 552 kvinnor och 763 män år 2005, se diagram 3.

Även andelen kvinnor och män som registrerats som arbetssökande, efter att deras SA upphört, har ökat och i synnerhet under de senaste åren. För män har andelen som söker arbete ökat från 2 procent (428 män) år 1995 till 4 procent (805 män) år 2005, och för kvinnor har andelen ökat från 1,8 procent (386 kvinnor) till 3,3 procent (802 kvinnor). Både andelen som börjat arbeta och andelen som registrerats som arbetssökande efter att SA upphört har därmed ökat markant, om än från mycket låga nivåer. Preliminära resultat tyder dessutom på att utflödet för år 2006 kommer att uppgå till än högre nivåer.

⁸ Med basbelopp åsyftas prisbasbelopp, beloppen ändras årligen. År 2006 uppgick basbeloppet till 39 700 kronor. För individer som hade SA med partiell omfattning innan de lämnade SA krävdes att årsinkomsten skulle ha ökat med minst 5,5 procent efter att SA upphört. Skälet till detta är att individer med partiell SA som arbetat deltid under tiden med SA kan ha valt att arbeta i samma utsträckning både innan och efter deras SA upphörde. Kravet på en ökad årsinkomst om minst 5,5 procent har införts för att säkerhetsställa att individernas inkomst ökade med mer än vad som kan antas vara en följd av en normal löneförhöjning. För att ta reda på om individerna arbetade (eller arbetade i ökad utsträckning) efter att de lämnade SA så har individernas årsinkomster (från arbete och/eller företagande) jämförts med åren före och åren efter att SA-perioden avslutades. Eftersom uppgifter om årsinkomster endast är tillgängliga fram till och med år 2005, är det dock möjligt att vi missar en del av de individer som lämnade SA för att arbeta under år 2005 då det saknas uppgifter om årsinkomster för år 2006 och år 2007.

Diagram 3 Antalet individer som lämnat sjuk- och aktivitetsersättning efter huvudsaklig försörjningskälla. Kvinnor och män i åldern 16–64 år. År 1995 och år 2005



Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS

Andelen som lämnat SA för att studera har också ökat under perioden, men även här från mycket låga nivåer. År 2005 uppgick andelen kvinnor och män som börjat studera efter att de lämnat SA till knappt 1 respektive 0,5 procent av det totala utflödet. Fler kvinnor än män väljer således att studera efter att deras SA upphört.

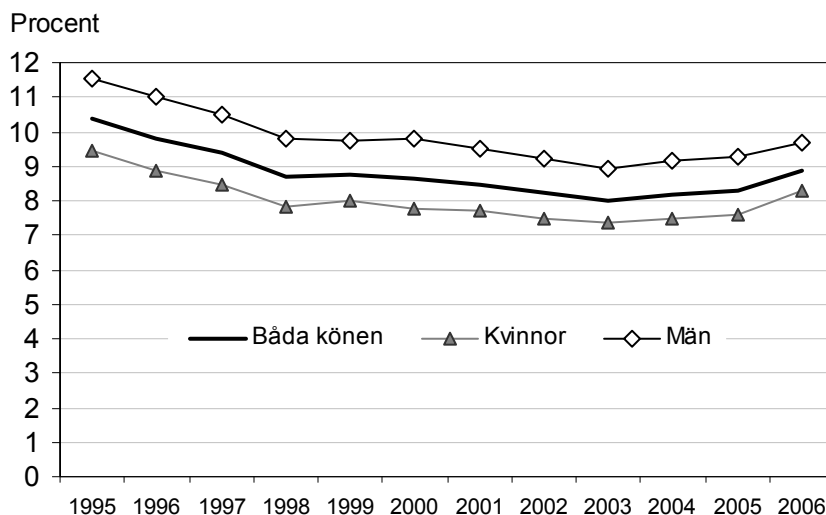
De individer som saknade årsinkomst från arbete och som inte hade registrerats som arbetssökande, studerat eller var sjukskrivna *men* som fått socialbidrag och eventuellt även bostadsbidrag återfinns under gruppen bidrag. Andelen som lämnar SA för att övergå till ett bidragsberoende och som av olika skäl inte står till arbetsmarknadens förfogande har varit relativt konstant under perioden. Andelen har uppgått till cirka 3 procent av det totala utflödet för män och till cirka 2 procent av det totala utflödet för kvinnor.

I kategorin övriga återfinns de individer som saknar uppgifter om vad som har hänt efter att deras SA upphört. Det är möjligt att en del av dessa individer har arbetat under 2006, och därmed stått till arbetsmarknadens förfogande. Men som tidigare nämnts saknas i dagsläget uppgifter om individernas årsinkomster för år 2006. Att andelen övriga är större för år 2005 än för övriga år, i synnerhet för kvinnor, indikerar att det kan ingå individer i denna grupp som arbetade under 2006. Det är också möjligt att en del av dessa inte har eller anser sig ha någon arbetsförmåga och att de när deras SA har upphört försörjs av familjemedlemmar och andra nära anhöriga eller vänner.

Utflödet som andel av det totala antalet individer med SA

I diagram 4 visas de individer som årligen lämnar SA som andel av det totala antalet individer med SA (beståndet). Andelen minskade under perioden 1995–2003, från 10,5 procent år 1995 till 8 procent år 2003 (båda könen), men har därefter ökat något och uppgick år 2006 till knappt 9 procent. Som framgår av diagrammet har andelen som lämnat SA varit högre för män än för kvinnor, men skillnaden mellan könen har minskat under senare år.

Diagram 4 Det totala utflödet från SA som andel av beståndet vid årets början, kvinnor och män i åldern 16–64 år. 1995–2006. Procent

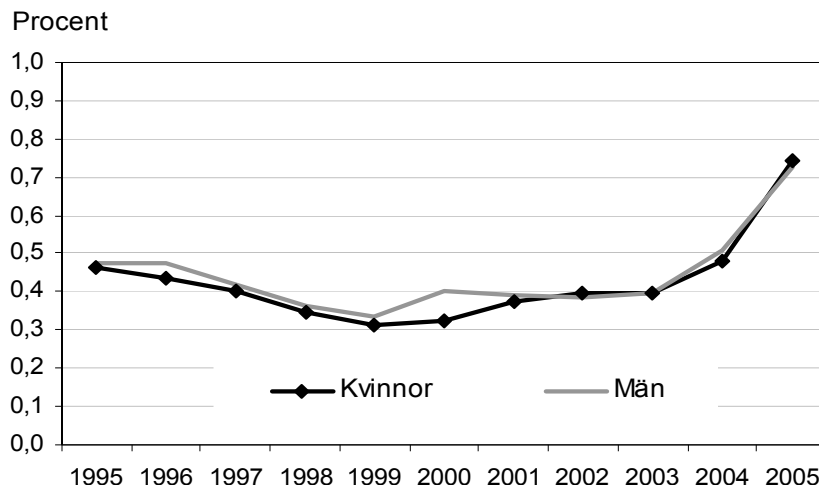


Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS

Antalet individer som lämnat SA för att arbeta eller för att söka arbete som andel av det totala beståndet av kvinnor och män med SA, är som visas i diagram 5 mycket liten. Under större delen av den observerade perioden har andelen uppgått till mindre än 0,5 procent. Mycket få individer återvänder således till arbetsmarknaden efter att de har beviljats SA. Under 2004 och 2005 har dock andelen ökat kraftigt, men från en mycket låg nivå. År 2005 uppgick andelen till 0,75 procent för både kvinnor och män. Skillnaden mellan könen är liten och

har under de senaste åren varit i det närmaste obefintlig. Kvinnor lämnar dock SA för att arbeta i större utsträckning än män, medan män i större utsträckning än kvinnor är arbetslösa.

Diagram 5 Andelen individer av beståndet som återvänder till arbetsmarknaden, kvinnor och män i åldern 16–64 år. 1995–2005. Procent



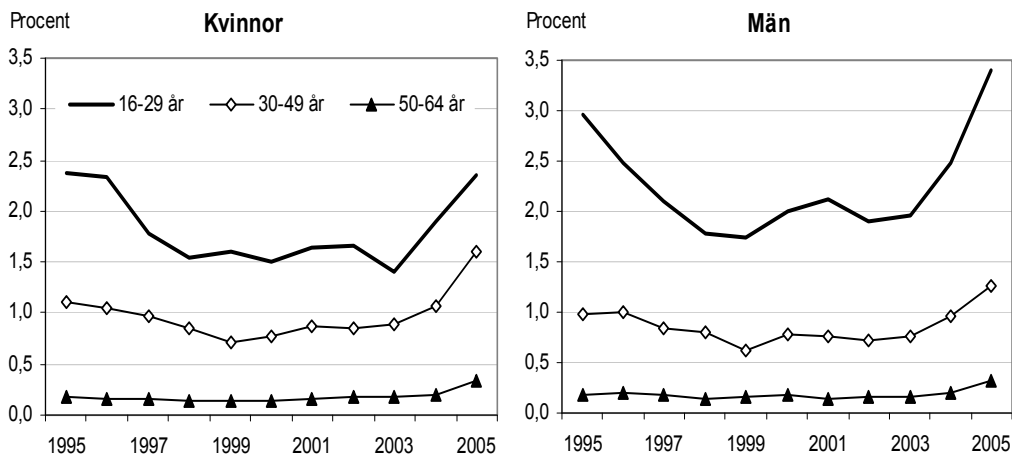
Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS

I diagram 6 visas hur stor andel av beståndet, uppdelat i olika åldersgrupper: 16–29 år, 30–49 år, 50–64 år, som årligen lämnar SA för att gå ut på arbetsmarknaden⁹. Av diagrammet framgår att yngre lämnar SA för att arbeta eller för att söka arbete i betydligt större utsträckning än äldre. Andelen yngre som sökte sig ut till arbetsmarknaden minskade dock i slutet av 1990-talet men har under de senaste åren ökat och låg år 2005 åter på den nivå som uppmättes i mitten 1990-talet. Av diagrammet framgår även att det finns relativt stora skillnader mellan könen. Medan yngre män avslutar SA för att ställa sig till arbetsmarknadens förfogande i större utsträckning än yngre kvinnor, är det fler kvinnor än män i åldern 30–49 år som lämnar SA för att arbeta eller söka arbete.

Andelen som återvänder till arbetsmarknaden är således liten, men har ökat under de senaste åren, och den har dessutom ökat inom samtliga åldersgrupper.

⁹ För underlag till diagrammet se Bilaga 2 tabell B4–B6.

Diagram 6 Andelen kvinnor och män i beståndet som lämnat sjuk- och aktivitetsersättning för att arbeta eller söka arbete, kvinnor och män i åldersgrupperna: 16–29 år, 30–49 år, 50–64 år. 1995–2005. Procent



Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MIDAS

Vad utmärker de som återvänder till arbetskraften

Ålder

Medelåldern för det totala antalet individer med SA, beståndet, har minskat under de senaste tio åren med cirka 1 år, från 54 år till 53 år, se tabell 1. Antalet individer med SA har således blivit ett år yngre i genomsnitt. Till största delen beror det på att antalet nytillkomna individer med SA har blivit yngre, medelåldern i inflödet har minskat från 50,4 år till 49,1 år för kvinnor och från 51,2 år till 49,9 år för män.

Tabell 1 Medelålder i beståndet, inflödet och utflödet, kvinnor och män i åldern 16–64 år. År 1995, 2000 och 2005

	Kvinnor				Män			
	Be- stånd	Inflöde	Utflöde totalt	Utflöde arbm.	Be- stånd	Inflöde	Utflöde totalt	Utflöde arbm.
1995	53,8	50,4	62,1	42,0	53,9	51,2	61,4	40,2
2000	53,6	49,9	62,4	42,9	53,3	50,3	61,8	41,9
2005	53,2	49,1	60,8	44,0	52,8	49,9	60,2	41,2

Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS

Ser vi till det totala utflödet är medelåldern för dem som lämnar SA betydligt högre. Det totala antalet kvinnor och män som lämnade SA hade år 1995 en medelålder på 62 år respektive 61 år. År 2005 hade medelåldern minskat till knappt 61 år för kvinnor och till drygt 60 år för män. Den höga medelåldern på dem som lämnar SA (i det totala utflödet) är knappast förvånande med tanke på att en stor andel av dem som lämnar SA gör det först när de pensioneras. De som lämnar SA för att arbeta eller för att söka efter nytt arbete är betydligt yngre, nästan tjugo år yngre än i det totala utflödet. I genomsnitt var de kvinnor och män som återvände till arbetsmarknaden 43 år respektive 41 år. Yngre återvänder därmed i större utsträckning än äldre till arbetsmarknaden.

Diagnos

I diagram 7 visas andelen individer i beståndet, det totala utflödet från SA och utflödet från SA till arbetsmarknaden efter de sjukdomar individerna hade när de beviljades SA¹⁰. De tre diagnosgrupper som visas här är psykiska sjukdomar, besvär i rörelseorganen, och övriga sjukdomar.¹¹

Under de senaste tio åren har andelen individer som fått SA till följd av psykiska sjukdomar ökat.¹² Ökningen har varit större för kvinnor än för män och större för yngre än för äldre individer.¹³ Under samma period har andelen individer som beviljats SA till följd av besvär i rörelseorganen och övriga sjukdomar minskat. Det förändrade sjukdomsmönstret har lett till att flertalet av de män som har SA (beståndet) numera består av män med psykiska sjukdomar. För kvinnor med har utvecklingen visserligen varit likartad men till skillnad från männen hade majoriteten av kvinnorna i beståndet fortfarande år 2005 sjukdomar relaterade till besvär i rörelseorganen.

Det totala utflödet, som huvudsakligen består av äldre kvinnor och män, domineras av personer med besvär i rörelseorganen och övriga sjukdomar. Tillsammans utgjorde dessa två diagnosgrupper cirka 75 procent av det totala utflödet år 2005. Resterande individer i det totala utflödet hade beviljats SA till följd av psykiska sjukdomar.

För de individer som återvänder till arbetsmarknaden ser sjukdomsmönstret annorlunda ut. Här har en betydligt större andel sjukdomar med diagnosen psykiska besvär än vad vi återfinner i det totala utflödet. Andelen med psykiska sjukdomar har ökat kontinuerligt för både kvinnor och män under hela den stu-

¹⁰ I rapporten används de diagnoser individerna hade när de beviljades SA. Individernas diagnoser kan dock förändras under tiden med SA, något som denna analys inte kan ta hänsyn till. Skälet till detta är att förändringar i individers sjukdomar under tiden med SA inte alltid registreras. Det är således möjligt att en del av de individer som ingår i materialet har fått andra diagnoser under deras tid med SA.

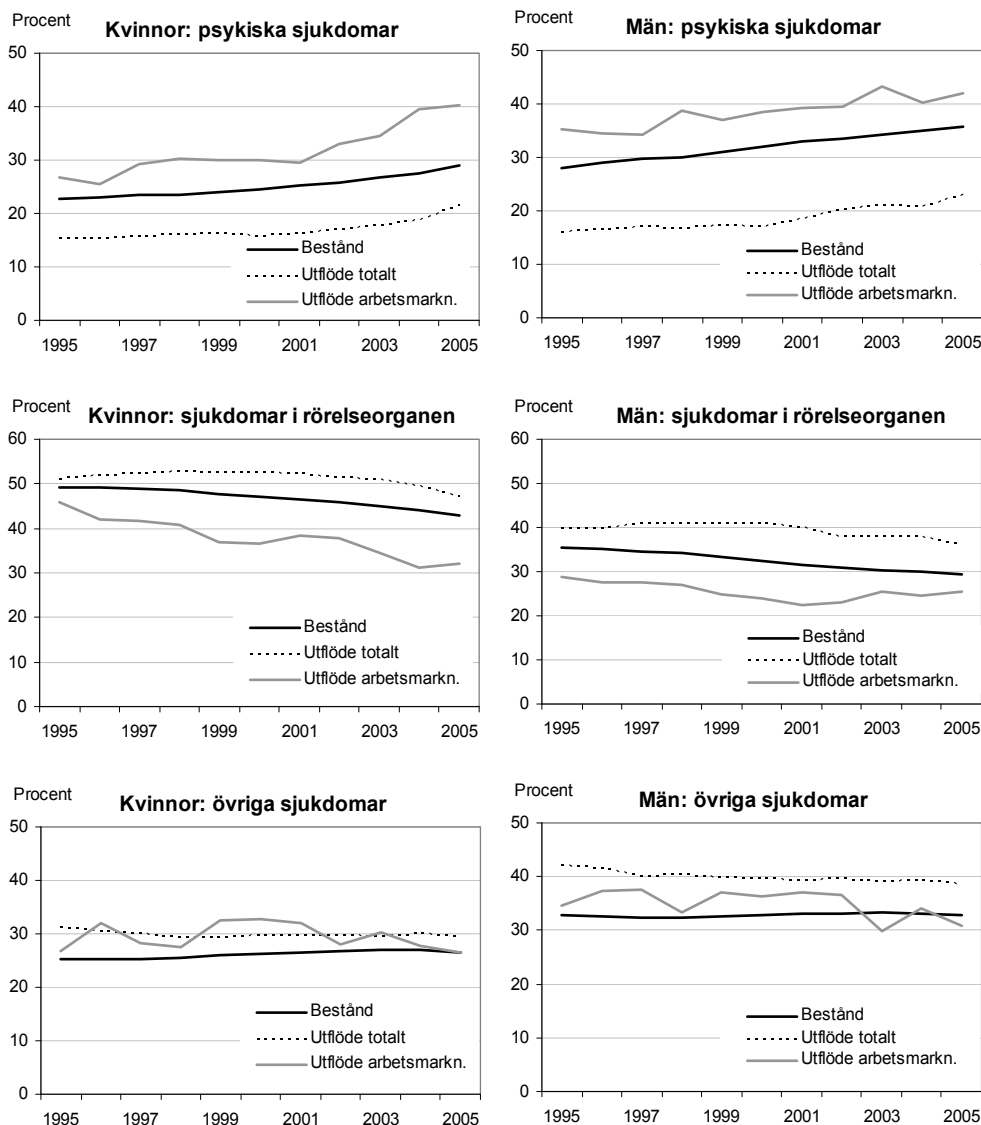
¹¹ Inom gruppen psykiska diagnoser ingår psykiska sjukdomar och syndrom samt beteendestörningar. I gruppen ingår bland annat förstämningssyndrom, neurotiska, stressrelaterade och somatoforna syndrom samt psykiska utvecklingsstörningar. I gruppen besvär i rörelseorganen (sjukdomar i muskuloskeletala systemet och bindväven) ingår bland annat ryggsjukdomar och sjukdomar i mjukvävnaderna. För ytterligare information om dessa sjukdomar se Klassifikation av sjukdomar och hälsoproblem 1997, Systematisk förteckning, Socialstyrelsen, Stockholm. Då klassificeringen infördes 1997 har diagnoser för åren 1995 och 1996 justerats för att få jämförbarhet över tiden.

¹² Se Bilaga 3, diagram B1.

¹³ Se Försäkringskassan (2007) *Nya sjuk- och aktivitetsersättning/förtidspensioner – med fokus på yngre med psykiska diagnoser under åren 1995–2005*, Analyserar 2007:11, för en mer ingående analys av den kraftiga ökningen av antalet nybeviljade SA till yngre personer med psykiska diagnoser under det senaste decenniet.

derade perioden. Fram till början av 2000-talet hade majoriteten av kvinnorna besvär i rörelseorganen som diagnos men efter år 2002 har utflödet från SA till arbetsmarknaden dominerats av kvinnor med psykiska sjukdomar. För män har utflödet till arbetsmarknaden sedan år 1998 dominerats av psykiska sjukdomar.

Diagram 7 Andelen kvinnor och män med olika sjukdomar i beståndet, det totala utflödet och utflödet till arbetsmarknaden, 1995–2005



Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS

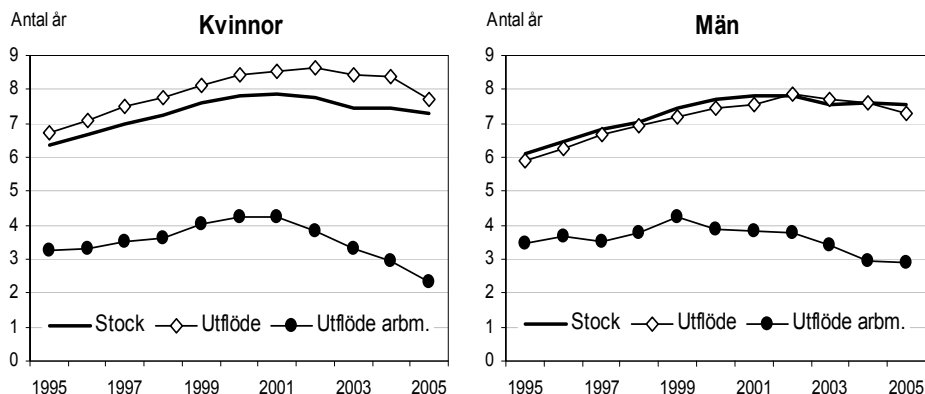
Kvinnor och män som beviljats SA till följd av psykiska sjukdomar återvänder således till arbetslivet i betydligt större utsträckning än de kvinnor och män som beviljats SA till följd av andra sjukdomar. Vilka psykiska sjukdomar hade då de individer som återvänder till arbetsmarknaden när de beviljades SA? För kvinnor är det i huvudsak olika former av depressioner och neurotiska, stressrelaterade och somatoforma syndrom som ångest, anpassningsstörningar och reaktioner på svår stress. För män är bilden liknande. Men en större andel män än kvinnor hade beviljats SA med psykiska störningar och beteendestörningar orsakade av psykoaktiva substanser.

Det senaste decenniet har antalet nybeviljade SA till följd av psykiska sjukdomar ökat kraftigt, och i synnerhet bland yngre. Det är därför positivt att det i allt större utsträckning är individer med psykiska sjukdomar som återvänder till arbetsmarknaden.

Tid i sjuk- och aktivitetsersättning

Flertalet av dem som beviljas SA har förmånen under mycket lång tid, och i majoriteten av fallen fram till dess att de pensioneras. I diagram 8 visas under hur lång tid individer i genomsnitt hade haft SA i beståndet, det totala utflödet och i utflödet till arbetsmarknaden. Som framgår av diagrammet har kvinnor i det totala utflödet i genomsnitt haft SA under en längre period, cirka ett halvt år längre, än de kvinnor som finns i beståndet. För män är skillnaden i genomsnittlig tid med SA i princip obefintlig mellan antalet män med SA (beståndet) och de som lämnar SA.

Diagram 8 Genomsnittligt antal år med SA för kvinnor och män i beståndet, det totala utflödet och i utflödet till arbetsmarknaden vid året början, 1995–2005



Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MIDAS

Tiden med SA ökade successivt i beståndet under perioden 1995–2002 för både kvinnor och män, från 6,3 år och 6,1 år 1995 till 7,8 år 2002. Med andra ord ökade den tid som individer i genomsnitt haft SA med nära 1,5 år under dessa år, vilket är en avsevärd ökning. Ökar tiden med SA innebär det, allt annat oförändrat, att det totala beståndet av individer med SA ökar. Sedan år 2003 har dock tiderna minskat och år 2005 uppgick den genomsnittliga tiden med SA för kvinnor till 7,3 år och för män till 7,6 år.

Den delen av utflödet som lämnar SA för att arbeta eller för att söka arbete hade haft SA under en betydligt kortare tidsperiod, mellan 2,5 och 4 år. Även för denna grupp ökade under ett flertal år tiden med SA, men har från och med år 2002 minskat. År 2005 hade både de kvinnor och män som lämnade SA för att gå ut i arbetslivet haft SA under en period som i genomsnitt understeg 3 år. Skillnaden i den tid som individerna haft SA är betydande mellan de som fortsatte att ha SA och de som lämnade SA för att återvända till arbetsmarknaden. Skillnaden har dessutom ökat under senare år, från cirka 3 år till knappt 5 år.

Omfattning på sjuk- och aktivitetsersättning

En individ som har fått sin arbetsförmåga nedsatt med minst en fjärdedel på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan har rätt till SA under förutsättning att nedsättningen kan antas bestå under minst ett år. Det innebär att SA kan beviljas med antingen full omfattning eller partiell omfattning (25 %, 50 %, 75 % och tidigare även med 66 %) beroende på hur pass nedsatt arbetsförmågan anses vara. Långt ifrån alla beviljas SA med full omfattning, en inte obetydlig andel beviljas SA med partiell omfattning. Här finns relativt stora skillnader mellan könen. Kvinnor beviljas partiell SA i betydligt större omfattning än män. Av de kvinnor och män som beviljades SA i början av år 2007 var det 40 procent av kvinnorna och 25 procent av männen som beviljades SA med partiell omfattning.

Tabell 2 Omfattningen på SA när SA beviljades för kvinnor och män i hela utflödet respektive för utflödet från SA till arbetsmarknaden, 1995–2005. Procent

	Hela utflödet					Utflöde till arbetsmarknaden				
	25 %	50 %	66 %	75 %	100 %	25 %	50 %	66 %	75 %	100 %
Kvinnor										
1995	1,5	13,6	1,1	0,4	83,4	20,6	42,9	0,6	1,3	34,5
2000	3,8	22,3	1,0	1,3	71,6	21,1	40,6	0,5	1,5	36,4
2005	9,6	27,0	0,5	2,2	60,7	33,4	34,7	0,0	2,7	29,2
Män										
1995	0,6	13,0	1,0	0,8	84,7	9,4	34,5	0,7	1,5	53,9
2000	2,2	18,7	0,8	2,0	76,4	10,9	32,4	0,4	1,3	55,1
2005	4,3	21,7	0,5	2,7	70,9	17,4	29,5	0,1	3,4	49,7

Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MIDAS

Eftersom individer som har beviljats SA med partiell omfattning har en större arbetsförmåga än de individer som har beviljats SA med full omfattning är det troligt att de har större möjligheter att återvända till arbetskraften efter att de lämnat SA. Dels har de en mindre nedsättning av arbetsförmågan, dels är det stora flertalet av dessa individer redan förankrade på arbetsmarknaden. I tabell 2 visas den procentuella andelen individer som hade beviljats hel respektive partiell SA när deras SA period startade dels för hela utflödet, dels för utflödet till arbetsmarknaden.

Av tabellen framgår att både de kvinnor och män som antingen arbetade eller var registrerade som arbets sökande efter att deras SA upphört hade beviljats SA med partiell omfattning i betydligt högre utsträckning än individer i det totala utflödet. I hela utflödet hade drygt 83 procent av kvinnorna och knappt 85 procent av männen beviljats SA med full omfattning år 1995. Motsvarande andelar i utflödet till arbetsmarknaden uppgick till drygt 34 procent för kvinnorna och till knappt 54 procent bland männen. År 2005 var det drygt 61 procent av kvinnorna och knappt 71 procent av männen i det totala utflödet som hade beviljats SA med full omfattning, medan endast 29 procent av de kvinnor och 50 procent av de män som flödade ut till arbetsmarknaden hade SA med full omfattning.

Omfattning på SA kan förändras under tiden med SA. Försämrats arbetsförmågan ytterligare kan individen beviljas SA med en högre omfattning och om individens arbetsförmåga förbättras kan omfattningen ändras till en lägre nivå. I tabell 3 visas den omfattning på SA som individerna hade vid tidpunkten för SA:s upphörande. I denna tabell framträder än tydligare än i tabell 2 de skillnader som finns mellan det totala utflödet och det utflöde som sker till arbetsmarknaden. Skillnaden i omfattning på SA är stor. Av de individer som lämnar utflödet för att gå till arbetsmarknaden är andelen med partiell ersättning betydligt högre

än i det totala utflödet från SA. Andelen med partiell omfattning har dessutom ökat under perioden, för kvinnor från knappt 70 procent till närmare 78 procent och för män från 49 procent till närmare 55 procent. Det är med andra ord i huvudsak individer med partiell omfattning på SA som återvänder till arbetsmarknaden. Det bör noteras att andelen män som lämnar SA för att arbeta eller söka nytt arbete lämnar SA med full omfattning i större omfattning än kvinnor.

Tabell 3 Omfattningen på SA när SA upphörde för kvinnor och män i hela utflödet respektive för utflödet till arbetsmarknaden, 1995–2005. Procent

	Hela utflödet					Utflöde till arbetsmarknaden				
	25 %	50 %	66 %	75 %	100 %	25 %	50 %	66 %	75 %	100 %
Kvinnor										
1995	1,9	11,7	0,9	0,5	85,0	28,7	38,9	0,6	1,3	30,4
2000	3,3	12,8	0,5	1,2	82,2	33,3	35,7	0,0	1,7	29,3
2005	8,6	15,3	0,2	2,1	73,9	47,2	29,0	0,0	2,1	21,8
Män										
1995	0,8	11,2	0,8	1,0	86,2	14,6	32,5	0,4	1,5	51,0
2000	1,8	11,5	0,4	2,0	84,4	17,6	30,9	0,4	1,4	49,7
2005	3,7	13,5	0,2	2,3	80,3	24,1	28,1	0,0	2,7	45,1

Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS

Utbildningens betydelse

Under de senaste två decennierna har utbildningsnivån i befolkningen ökat. Andelen högutbildade har mer än fördubblats samtidigt som situationen på arbetsmarknaden har försämrats för lågutbildade.¹⁴ Tidigare rapporter har visat att individer med lägre utbildning löper större risk att hamna i SA.¹⁵ Huruvida det beror på att individer med lägre utbildning arbetar i yrken med sämre arbetsmiljö, har en livsstil som leder till en ökad risk för långvarigt minskad arbetsförmåga och/eller om det beror på att individer med sämre hälsa har svårare att fullfölja en utbildning är det däremot svårare att uttala sig om.

Rent generellt bör individer med högre utbildning, och som har ett större generellt humankapital, ha större möjligheter än lågutbildade att få arbete, byta ar-

¹⁴ Se t.ex. Gartell m.fl. (2007) *Utbildningens betydelse för flöden på arbetsmarknaden*, Rapport 2007:12 Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU), Uppsala.

¹⁵ Se t.ex. Försäkringskassan (2007) *Unga med sjuk- och aktivitetsersättning – vilka är de?* Analyserar 2007:8.

betsgivare m.m. vid händelse av arbetsrelaterade problem som kan leda till ned-sättning av individernas arbetsförmåga.

I tabell 4 visas utbildningsnivån för kvinnor och män i befolkningen, beståndet av individer med SA, inflödet, det totala utflödet och för utflödet till arbetsmarknaden för åren 1995, 2000 och 2005. Av tabellen framgår att utbildningsnivån har ökat i samtliga grupper under perioden och att kvinnor generellt sett är högre utbildade än män. Det framgår också med tydlighet att antalet individer med SA (beståndet) har betydligt lägre utbildningsnivå än befolkningen som helhet. De individer som beviljas SA har lägre utbildning än befolkningen som helhet men högre utbildningsnivå än de individer som har SA. Under år 2005 uppgick andelen högutbildade i inflödet till knappt 24 procent för kvinnor och 16 procent för män. Även om andelen högutbildade är betydligt lägre än andelen högutbildade i befolkningen, är det dock en relativt stor andel av inflödet som numera består av högutbildade.

Utbildningsnivån för individer i utflödet till arbetsmarknaden är och har under hela perioden varit markant högre än i det totala utflödet, beståndet av individer med SA och inflödet till SA. Utbildningsnivån är hög och i synnerhet bland de kvinnor som lämnar SA för att arbeta eller söka arbete. Kvinnors utbildningsnivå i utflödet till arbetsmarknaden är nästintill lika hög som i befolkningen. För män är utbildningsnivån i utflödet till arbetsmarknaden betydligt lägre än i befolkningen även om de jämfört med antalet individer med SA, inflödet och det totala utflödet, har en högre utbildningsnivå.

Sammantaget är det i första hand individer med gymnasial och högre utbildning som lämnar SA för att återvända till arbetsmarknaden. Utbildningsnivån är också betydligt högre, i synnerhet för kvinnor, än för övriga individer som har, påbörjar eller lämnar SA.

Tabell 4 Utbildningsnivån i befolkningen, i beståndet med SA, inflödet till SA, det totala utflödet från SA och för utflödet från SA till arbetsmarknaden. Kvinnor och män i åldern 16–64 år, år 1995, 2000 och 2005. Procent

		Befolkningen	Beståndet	Inflödet	Utflödet totalt	Utflöde arb.markn.
<i>Kvinnor</i>						
1995	Förgymnasial	24,7	53,7	40,0	60,1	28,6
	Gymnasial	46,8	35,4	43,1	30,1	50,1
	Högskola	27,2	8,7	14,8	8,6	21,2
	Uppg. saknas	1,3	2,2	2,2	1,2	0,1
2000	Förgymnasial	18,7	44,4	32,9	52,4	22,0
	Gymnasial	48,0	41,5	47,3	35,2	48,9
	Högskola	32,3	11,8	17,5	11,4	28,7
	Uppg. saknas	1,1	2,3	2,3	1,0	0,4
2005	Förgymnasial	14,8	34,1	23,5	38,7	15,8
	Gymnasial	46,3	47,2	51,6	42,6	50,6
	Högskola	37,8	16,5	23,7	17,7	32,5
	Uppg. saknas	1,1	2,2	1,2	1,0	1,1
<i>Män</i>						
1995	Förgymnasial	27,9	56,0	47,5	60,5	37,4
	Gymnasial	45,7	33,2	38,6	29,8	46,1
	Högskola	24,9	7,0	10,4	7,8	15,8
	Uppg. saknas	1,5	3,9	3,5	1,9	0,8
2000	Förgymnasial	22,4	48,6	41,1	55,0	30,9
	Gymnasial	48,3	38,5	43,2	34,4	48,9
	Högskola	28,1	8,7	12,2	9,1	19,4
	Uppg. saknas	1,1	4,2	3,5	1,6	0,9
2005	Förgymnasial	19,0	40,6	33,9	45,8	27,2
	Gymnasial	48,4	44,2	48,5	40,5	49,9
	Högskola	31,4	11,3	15,6	11,8	17,4
	Uppg. saknas	1,2	4,0	2,0	1,9	5,82

Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MIDAS samt Statistiska centralbyrån

Inrikes- och utrikesfödda

Andelen utrikesfödda i befolkningen har ökat sedan mitten av 1990-talet. I åldersgruppen 20–64 år har andelen ökat från 14,4 procent för kvinnor och 13,0 procent för män år 1995 till 16,1 respektive 13,6 procent år 2005, se tabell 5 nedan.

Utrikesfödda är överrepresenterade bland individer med SA (jämfört med befolkningen som helhet) och i synnerhet inom det totala utflödet från SA. Bland dem som återgår till arbetsmarknaden är däremot andelen utrikesfödda lägre och fördelningen i utflödet återspeglar till stor del hur det ser i befolkningen som helhet.

De som lämnar SA för att återvända till arbetsmarknaden är således födda i Sverige till större del än de individer som återfinns bland dem som får SA, som har SA och inom det totala utflödet från SA. Ett mönster som framför allt är tydligt för de kvinnor som lämnar SA för att söka sig ut på arbetsmarknaden.

Tabell 5 Andelen inrikes- och utrikesfödda i befolkningen, i beståndet med SA, inflödet till SA, det totala utflödet från SA och för utflödet från SA till arbetsmarknaden. Kvinnor och män i åldern 16–64 år, år 1995, 2000 och 2005. Procent

		Befolkningen	Beståndet	Inflödet	Utflytet totalt	Utflytte arb.markn.
<i>Kvinnor</i>						
1995	Sverige	86,4	79,3	81,5	74,4	85,7
	Norden	5,0	10,0	8,3	8,5	6,2
	Övriga	8,7	10,7	10,2	17,1	8,1
2000	Sverige	85,5	79,2	81,2	70,7	83,9
	Norden	4,3	8,8	6,6	9,3	5,7
	Övriga	10,2	12,0	12,3	20,0	10,4
2005	Sverige	83,8	79,9	81,8	74,0	84,8
	Norden	3,8	6,8	5,1	6,8	3,7
	Övriga	12,3	13,3	13,2	16,2	11,5
<i>Män</i>						
1995	Sverige	87,0	79,7	80,4	71,7	85,5
	Norden	4,0	8,3	7,5	5,6	5,4
	Övriga	9,0	12,1	12,1	22,7	9,1
2000	Sverige	86,4	78,1	78,4	67,1	81,6
	Norden	3,5	7,5	6,3	6,9	4,5
	Övriga	10,1	14,3	15,3	26,0	13,9
2005	Sverige	86,4	77,4	77,8	65,4	83,5
	Norden	3,5	5,9	4,9	5,6	2,7
	Övriga	10,1	16,6	17,4	29,0	13,8

Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MIDAS samt Statistiska centralbyrån

Civilstånd

I tabell 6 visas individernas civilstånd (vid slutet av respektive år) i befolkningen, beståndet och i flödena till och från SA. Eftersom det i befolkningsstatistiken saknas uppgifter om ogifta som är samboende är det möjligt att flera av dem som här är klassificerade som ogifta, skilda och änka/änkling egentligen var samboende med en partner.

Som framgår av tabellen är andelen gifta, skilda och änkor/änklingar högre bland individer med SA jämfört med befolkningen som helhet. Andelen skilda och andelen änkor/änklingar är nästan dubbelt så hög som för kvinnor och män i beståndet av individer med SA jämfört med kvinnor och män i befolkningen.

De individer som lämnar SA för att arbeta eller registreras som arbetssökande skiljer sig i flera avseenden från övriga individer med SA. Andelen ogifta är högre medan andelen gifta, skilda och andelen änka/änklingar är lägre. Att så är fallet är kanske inte så förvånande med tanke på att de individer som söker sig på arbetsmarknaden är betydligt yngre än övriga individer i det totala utflödet. Av de kvinnor och män som återvänder till arbetsmarknaden var huvuddelen av männen ogifta, medan majoriteten av kvinnorna var gifta.

Tabell 6 Civilståndet i befolkningen, i beståndet med SA, inflödet till SA, det totala utflödet från SA och i utflödet från SA till arbetsmarknaden. Kvinnor och män i åldern 16–64 år, år 1995, 2000 och 2005. Procent

		Befolkningen	Beståndet	Inflödet	Utflödet totalt	Utflöde arb.markn.
<i>Kvinnor</i>						
1995	Ogift	38,6	19,4	19,0	11,3	32,1
	Gift	47,7	51,3	55,4	54,6	45,3
	Skild	11,3	22,4	20,6	20,3	21,2
	Änka/änkling	2,3	6,7	4,8	13,5	1,4
2000	Ogift	36,9	21,5	21,0	11,4	36,6
	Gift	47,7	48,4	52,5	53,6	39,1
	Skild	13,2	24,4	22,2	23,0	22,5
	Änka/änkling	2,2	5,7	4,3	12,0	1,7
2005	Ogift	39,2	24,0	25,5	13,6	31,4
	Gift	45,5	47,1	49,9	52,0	43,3
	Skild	13,4	24,3	21,3	25,1	23,3
	Änka/änkling	1,9	4,6	3,3	9,4	1,9
<i>Män</i>						
1995	Ogift	47,4	33,5	28,1	20,2	47,6
	Gift	43,0	45,8	51,8	57,7	36,2
	Skild	9,1	18,5	18,2	18,1	15,7
	Änka/änkling	0,6	2,1	1,8	3,9	0,6
2000	Ogift	45,8	37,2	32,3	20,6	47,5
	Gift	43,1	40,7	45,9	54,0	34,4
	Skild	10,5	20,3	20,3	21,5	16,9
	Änka/änkling	0,6	1,7	1,4	3,8	1,3
2005	Ogift	47,9	40,2	35,9	24,9	49,2
	Gift	41,0	38,0	43,7	49,0	36,1
	Skild	10,5	20,3	19,1	23,2	14,2
	Änka/änkling	0,6	1,4	1,2	2,8	0,5

Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS samt Statistiska centralbyrån

Diskussion och avslutande kommentarer

I denna rapport visas att antalet individer som lämnar SA för att arbeta eller registreras som arbetssökande är litet. Mycket få individer återvänder till arbetsmarknaden efter att de har beviljats SA. Majoriteten stannar med förmånen fram tills att de pensioneras. Av det totala beståndet av individer med SA är det mindre än 1 procent som helt lämnar förmånen för att söka sig ut på arbetsmarknaden. Under de senaste åren, år 2004 och år 2005, har dock andelen som lämnar SA för att arbeta eller för att söka arbete ökat kraftigt. Huvuddelen av dem som lämnar SA för att söka sig ut på arbetsmarknaden är yngre, men utflödet till arbetsmarknaden har ökat i samtliga åldersgrupper bland dem som har SA de senaste två åren.

Såväl införandet av vilande förtidspension år 2000 som reformeringen av förtidspensionssystemet 2003 syftade till att i ökad utsträckning tillvarata arbetsförmågan hos individer med SA. Det är möjligt att införandet av dessa åtgärder har stimulerat individer att söka sig från SA till arbetsmarknaden. En möjlig förklaring är också att samverkan mellan Försäkringskassan och Arbetsmarknadsstyrelsen kan ha haft effekt.

Kvinnor och män med psykiska diagnoser, i första hand med olika former av depressioner och neurotiska, stressrelaterade och somatoforma syndrom (såsom ångestsyndrom, anpassningstörningar och svår stress), återvänder till arbetsmarknaden i betydligt större utsträckning än övriga diagnosgrupper.

De individer som söker sig ut på arbetsmarknaden efter att deras SA upphört är de som bör ha de bästa förutsättningar att lyckas på arbetsmarknaden. I förhållande till det totala antalet individer med SA är de förhållandevis unga. Med en medelålder på drygt 40 år var de i genomsnitt mer än 10 år yngre än de individer som fortsatte att ha förmånen. De hade också haft SA under en betydligt kortare period än de individer som stannade kvar med förmånen.

Individer som har SA med partiell omfattning lämnar SA för att söka sig ut på arbetsmarknaden i betydligt större omfattning än individer som har SA med full omfattning. Att det förhåller sig på det viset är kanske inte så förvånande med tanke på att dessa individer bevisligen har en större arbetsförmåga och inte minst beroende på att de i många fall har kvar sin anknytning till arbetsmarknaden.

De individer som lämnar SA för arbeta eller för att söka arbete har betydligt högre utbildningsnivå än de individer som har SA, beviljas SA och som lämnar SA till följd av att de avlider eller pensioneras. Sammantaget är det i första hand individer med gymnasial och högre utbildning som lämnar SA för att söka sig ut eller återvända till arbetsmarknaden.

Individer födda utanför Sverige är överrepresenterade bland dem som har SA, men inte bland dem som återvänder till arbetsmarknaden. Individer födda i Sverige lämnar därmed SA i större utsträckning än individer födda utanför Sverige för att söka sig ut på arbetsmarknaden.

Sammantaget visar ovanstående faktorer att de individer som återvänder till arbetsmarknaden i många avseenden skiljer sig från den stora majoriteten av individer med SA. Faktorer som indikerar att de har relativt goda chanser att klara sig bra på arbetsmarknaden efter att deras SA har upphört. Det är med andra ord de individer som bör ha de bästa förutsättningarna att lyckas som hitintills har lämnat SA för att arbeta eller söka arbete.

Bilaga 1

I rapporten presenteras antalet individer med SA (beståndet), de som tillkommer och de som lämnar SA. Uppgifterna är baserade på information om ordinarie månadsutbetalningar från Försäkringskassans datalager Statistik och resultat (STORE). Till dessa har det tillförts information om retroaktiva månadsutbetalningar och därefter har data bearbetats för att så långt som möjligt försöka åter skapa individernas sammanhängande tidsperioder med SA. Det datamaterial som är resultatet av detta arbete går under namnet Mikrodata för analys av socialförsäkringen (MiDAS).

MiDAS innehåller kontinuerlig information om utbetalda ersättningar till individer med SA och skiljer sig från den officiella statistiken (STORE) för utbetalningar på flera viktiga punkter.

I grunddata för SA finns uppgifter om vilka månader som respektive utbetalning avser och information om retroaktiva utbetalningar. Information om retroaktiva utbetalningar kan komma långt i efterhand och eftersom det finns behov av att snabbt kunna presentera aktuell statistik har retroaktiva utbetalningar exkluderats från den officiella statistiken (STORE). Vid analys av flöden till och från beståndet av individer med SA är det dock individernas sammanhängande perioder med SA som är av intresse. I MiDAS har man utnyttjat information om retroaktiva utbetalningar och korrigerat de perioder som individerna fått ersättning för. Utan denna korrigering får individer avbrott i sina utbetalningsperioder med SA, avbrott som endast existerar i data.

En annan skillnad mellan den officiella statistiken och den statistik som härrör från MiDAS är att det i den officiella statistiken:

- i) saknas information om de individer som saknar uppgift om omfattning på SA (SA kan beviljas på 25 %, 50 %, 75 % och 100 %). Dessa individer har exkluderats från STORE,
- ii) saknas fortlöpande information om de individer som har så låg ersättning att de endast får ersättning utbetald två gånger per år (i juni och i december). I STORE ingår dessa individer endast vid dessa två utbetalningstillfällen trots att utbetalningarna hänför sig till hela året.

I MiDAS har man inkluderat de individer som exkluderats i STORE till följd av att de saknar uppgift om omfattning på SA. Omfattningen har återskapats med

hjälp av information om utbetalda ersättningar och omfattningen på SA i intilliggande poster, såväl framåt som bakåt i tiden. För de individer som endast fått utbetald ersättning två gånger per år har utbetalningar fördelats ut över de månader som utbetalningarna avsåg.

Utöver de korrigeringar som har gjorts i MiDAS har data bearbetats ytterligare. Ungefär sex procent av samtliga SA perioder under perioden 1995–2006 hade trots gjorda korrigeringar i MiDAS kortare uppehåll mellan utbetalda ersättningar. Eftersom det är troligt att individerna under denna period haft SA sammanhängande och utan avbrott korrigerades de perioder där uppehållet uppgick till som mest tre månader. I de fall där avbrottet var längre än tre månader har detta definierats som att individernas SA upphört.

Sammantaget innebär detta att MiDAS på många sätt speglar individernas sammanhängande perioder med SA på ett mer rättvisande sätt än den officiella statistiken. Men det medför även att både beståndet (antalet individer med SA) och flödena till och från beståndet påverkas och att uppgifterna i detta underlag skiljer sig från den officiella statistiken. Korrigeringar i MiDAS samt den korrigering som gjorts för de individer som har haft kortare uppehåll i registrerade utbetalningar medför att beståndet blir större och att flödena till och från SA blir mindre än om beräkningarna baseras på uppgifterna för ordinarie månadsutbetalningar i den officiella statistiken.

Bilaga 2

Tabell B1 Antalet individer med SA vid årets början, flödet till (inflödet) och flödet från (utflödet) SA, kvinnor och män i åldern 16–64 år. 1995–2006

	Kvinnor				Män			
	Be- stånd	Inflöde	Utflöde	Netto: (In–Ut)	Be- stånd	Inflöde	Utflöde	Netto: (In–Ut)
1995	224 879	21 282	21 269	13	182 120	18 963	21 016	–2 053
1996	224 892	21 292	19 906	1 386	180 067	17 839	19 784	–1 945
1997	226 278	21 730	19 172	2 558	178 122	20 028	18 722	1 306
1998	228 836	18 317	17 860	457	179 428	15 022	17 590	–2 568
1999	229 293	21 541	18 361	3 180	176 860	16 710	17 249	–539
2000	232 473	27 543	18 000	9 543	176 321	20 590	17 265	3 325
2001	242 016	32 156	18 660	13 496	179 646	23 449	17 131	6 318
2002	255 512	42 842	19 073	23 769	185 964	30 751	17 159	13 592
2003	279 281	35 568	20 571	14 997	199 556	24 349	17 786	6 563
2004	294 278	44 174	21 971	22 203	206 119	28 736	18 903	9 833
2005	316 481	36 855	24 115	12 740	215 952	24 455	19 998	4 457
2006	329 221	25 667	27 330	–1 663	220 409	18 157	21 396	–3 239

Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MIDAS

**Tabell B2 Utflydet från sjuk- och aktivitetsersättning för kvinnor och män,
16–64 år. Antal**

	Pension	Avlidna	Arbete	Arb.lös	Studier	Bidrag	Övriga	Totalt
<i>Kvinnor</i>								
1995	17 261	2 187	662	386	81	357	335	21 269
1996	15 974	2 214	625	355	94	351	293	19 906
1997	15 391	2 164	582	334	115	299	287	19 172
1998	14 447	2 021	499	291	95	271	236	17 860
1999	14 972	2 099	459	264	104	238	225	18 361
2000	14 575	2 172	505	254	101	187	206	18 000
2001	15 066	2 118	641	262	119	272	182	18 660
2002	15 224	2 320	712	298	108	212	199	19 073
2003	16 530	2 300	797	313	166	286	179	20 571
2004	17 477	2 335	997	420	156	362	224	21 971
2005	18 072	2 469	1 552	802	221	479	520	24 115
<i>Män</i>								
1995	15 724	3 366	438	424	51	628	385	21 016
1996	14 559	3 468	448	405	69	529	306	19 784
1997	13 764	3 339	362	387	66	460	344	18 722
1998	13 086	3 217	341	314	44	366	222	17 590
1999	12 867	3 180	324	266	57	324	231	17 249
2000	12 951	3 020	432	278	59	288	237	17 265
2001	12 706	3 118	392	306	67	365	177	17 131
2002	12 395	3 210	411	303	67	471	302	17 159
2003	12 914	3 158	414	376	66	557	301	17 786
2004	13 650	3 175	576	477	78	587	360	18 903
2005	13 720	3 309	763	805	103	640	658	19 998

Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS

Tabell B3 Sammansättningen i det totala utflödet för kvinnor och män i åldrarna 16–64 år. Procent

	Pension	Avlidna	Arbete	Arbetslös	Studier	Bidrag	Övrigt
<i>Kvinnor</i>							
1995	81,2	10,3	3,1	1,8	0,4	1,7	1,6
1996	80,2	11,1	3,1	1,8	0,5	1,8	1,5
1997	80,3	11,3	3,0	1,7	0,6	1,6	1,5
1998	80,9	11,3	2,8	1,6	0,5	1,5	1,3
1999	81,5	11,4	2,5	1,4	0,6	1,3	1,2
2000	81,0	12,1	2,8	1,4	0,6	1,0	1,1
2001	80,7	11,4	3,4	1,4	0,6	1,5	1,0
2002	79,8	12,2	3,7	1,6	0,6	1,1	1,0
2003	80,4	11,2	3,9	1,5	0,8	1,4	0,9
2004	79,5	10,6	4,5	1,9	0,7	1,6	1,0
2005	74,9	10,2	6,4	3,3	0,9	2,0	2,2
<i>Män</i>							
1995	74,8	16,0	2,1	2,0	0,2	3,0	1,8
1996	73,6	17,5	2,3	2,0	0,3	2,7	1,5
1997	73,5	17,8	1,9	2,1	0,4	2,5	1,8
1998	74,4	18,3	1,9	1,8	0,3	2,1	1,3
1999	74,6	18,4	1,9	1,5	0,3	1,9	1,3
2000	75,0	17,5	2,5	1,6	0,3	1,7	1,4
2001	74,2	18,2	2,3	1,8	0,4	2,1	1,0
2002	72,2	18,7	2,4	1,8	0,4	2,7	1,8
2003	72,6	17,8	2,3	2,1	0,4	3,1	1,7
2004	72,2	16,8	3,0	2,5	0,4	3,1	1,9
2005	68,6	16,5	3,8	4,0	0,5	3,2	3,3

Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS

Tabell B4 Utflödet från sjuk- och aktivitetsersättning för kvinnor respektive män i åldern 16–29 år. Antal

	Avlidna	Arbete	Arb.lös	Studier	Bidrag	Övriga	Totalt
<i>Kvinnor</i>							
1995	33	34	116	48	40	34	305
1996	30	43	103	56	46	27	305
1997	40	26	86	51	29	26	258
1998	30	24	75	44	33	26	232
1999	40	34	73	63	33	24	267
2000	37	36	69	60	17	20	239
2001	30	53	69	61	27	30	270
2002	38	58	74	59	17	20	266
2003	37	52	79	94	24	30	316
2004	50	71	116	76	45	22	380
2005	40	61	185	97	47	67	497
<i>Män</i>							
1995	61	53	160	39	72	46	431
1996	54	35	142	50	53	30	364
1997	54	32	119	52	34	35	326
1998	57	29	102	33	31	28	280
1999	56	47	85	48	14	27	277
2000	56	52	108	44	38	37	335
2001	46	53	127	49	30	31	336
2002	49	57	115	50	30	29	330
2003	54	44	163	48	33	33	375
2004	62	79	193	54	58	45	491
2005	67	59	332	64	74	78	674

Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS

Tabell B5 Utflödet från sjuk- och aktivitetsersättning för kvinnor respektive män i åldern 30–49 år. Antal

	Avlidna	Arbete	Arb.lös	Studier	Bidrag	Övriga	Totalt
<i>Kvinnor</i>							
1995	377	403	222	31	249	149	1 431
1996	339	376	211	38	224	105	1 293
1997	348	347	202	62	200	111	1 270
1998	305	297	175	50	166	97	1 090
1999	320	252	143	40	129	80	964
2000	283	289	138	40	101	69	920
2001	293	361	153	56	154	85	1 102
2002	320	351	180	47	135	102	1 135
2003	310	436	184	69	129	103	1 231
2004	276	572	231	79	192	132	1 482
2005	342	875	465	123	276	313	2 394
<i>Män</i>							
1995	567	215	206	12	396	156	1 552
1996	552	235	188	19	340	106	1 440
1997	483	168	188	13	255	108	1 215
1998	434	177	157	11	191	70	1 040
1999	456	139	120	9	160	64	948
2000	448	203	122	15	130	78	996
2001	485	203	127	18	194	84	1 111
2002	445	192	131	17	209	152	1 146
2003	451	212	157	18	258	174	1 270
2004	409	288	197	23	261	199	1 377
2005	438	358	326	38	319	353	1 832

Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS

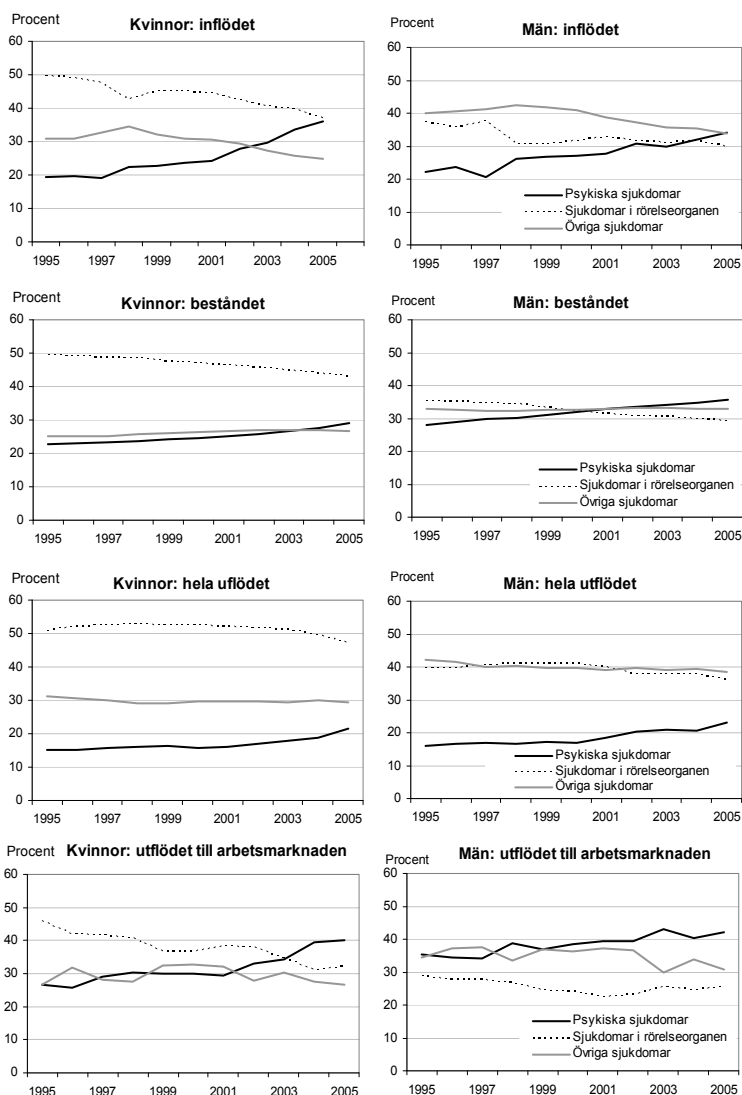
Tabell B6 Utfloppet från sjuk- och aktivitetsersättning för kvinnor respektive män i åldern 50–64 år. Antal

	Pension	Avlidna	Arbete	Arb.lös	Studier	Bidrag	Övriga	Totalt
<i>Kvinnor</i>								
1995	17 261	1 777	225	48	2	68	152	19 533
1996	15 974	1 845	206	41	0	81	161	18 308
1997	15 391	1 776	209	46	2	70	150	17 644
1998	14 447	1 686	178	41	1	72	113	16 538
1999	14 972	1 739	173	48	1	76	121	17 130
2000	14 575	1 852	180	47	1	69	117	16 841
2001	15 066	1 795	227	40	2	91	67	17 288
2002	15 224	1 962	303	44	2	60	77	17 672
2003	16 530	1 953	309	50	3	133	46	19 024
2004	17 477	2 009	354	73	1	125	70	20 109
2005	18 072	2 087	616	152	1	156	140	21 224
<i>Män</i>								
1995	15 724	2 738	170	58	0	160	183	19 033
1996	14 559	2 862	178	75	0	136	170	17 980
1997	13 764	2 802	162	80	1	171	201	17 181
1998	13 086	2 726	135	55	0	144	124	16 270
1999	12 867	2 668	138	61	0	150	140	16 024
2000	12 951	2 516	177	48	0	120	122	15 934
2001	12 706	2 587	136	52	0	141	62	15 684
2002	12 395	2 716	162	57	0	232	121	15 683
2003	12 914	2 653	158	56	0	266	94	16 141
2004	13 650	2 704	209	87	1	268	116	17 035
2005	13 720	2 804	346	147	1	247	227	17 492

Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS

Bilaga 3

Diagram B1 Andelen kvinnor och män med olika diagnoser i inflödet, beståndet, det totala utflödet och utflödet till arbetsmarknaden, 1995–2005



Källa: Försäkringskassan, bearbetningar av MiDAS

I serien Analyserar har följande skrifter publicerats under år 2007:

- 2007:1 Nej till sjukpenning. Vad hände sen?
- 2007:2 Att säga nej på ett bra sätt. Intervjuer med personer som blivit nekade sjukpenning – om beslut, bemötande och information
- 2007:3 Vad händer efter avstämningsmötet?
- 2007:4 Socialförsäkring – för alla? Rapport från forskarseminarium i Umeå 24–25 januari 2007
- 2007:5 Socialförsäkringens omfattning och finansiering 2005–2008
- 2007:6 Hur länge arbetar vi i Sverige? Om arbetslivets längd med regional uppdelning
- 2007:7 Hur påverkar den ekonomiska familjepolitiken? Resultatindikatorer för 2006
- 2007:8 Unga med sjuk- och aktivitetsersättning – vilka är de?
- 2007:9 Nöjd med Försäkringskassan? Hur personer som ansökt om handikappersättning och vårdbidrag uppfattat Försäkringskassan
- 2007:10 Utbetalning av familjeförmåner år 2006 med stöd av EG-lagstiftningen
- 2007:11 Nya sjuk- och aktivitetsersättningar/förtidspensioner – med fokus på yngre med psykiska diagnoser under åren 1995–2005
- 2007:12 Vägen tillbaka – en beskrivande studie av flödet ut från sjuk- och aktivitetsersättning

Vägen tillbaka – en beskrivande studie av flödet ut från sjuk- och aktivitetsersättning

I dag har drygt 550 000 individer sjuk- och aktivitetsersättning på hel- eller deltid. I den här rapporten studeras flödet ut från sjuk- och aktivitetsersättning till arbetsmarknaden och vad som kännetecknar de individer som börjat arbeta eller söka arbete. Rapporten är beskrivande och omfattar perioden 1995–2005.

Mindre än en procent av dem som beviljas sjuk- och aktivitetsersättning återvänder årligen till arbetsmarknaden för att arbeta eller söka arbete. De individer som återvänder till arbetsmarknaden skiljer sig i flera avseenden från de individer som fortsätter att ha sjuk- och aktivitetsersättning.